

Чубіна Анастасія Сергіївна,

аспірантка, Навчально-науковий інститут публічного управління та державної служби Київського національного університету імені Тараса Шевченка, 04050, м. Київ, вул. Академіка Ромоданова, 12/2, e-mail: anchubina@gmail.com, <https://orcid.org/0000-0001-6812-231X>

Chubina Anastasija Sergijovna,

Postgraduate student of the Educational and Scientific Institute of Public Administration and Civil Service of Taras Shevchenko National University of Kyiv, 04050, Kyiv, Akademika Romodanova str., 12/2, e-mail: anchubina@gmail.com, <https://orcid.org/0000-0001-6812-231X>

РИЗИКИ ДЕЦЕНТРАЛІЗАЦІЇ ОБ'ЄДНАНИХ ТЕРИТОРІАЛЬНИХ ГРОМАД

Анотація. В статті досліджено історію та причини виникнення децентралізації. Розглянуто позитивні та негативні сторони децентралізації. Виділено основні ризики, що виникають в об'єднаних територіальних громадах в результаті децентралізації, а саме: нерівномірності соціально-економічного розвитку громад; гальмування впровадження та застосування принципів макроекономічної політики, що може викликати макроекономічний дисбаланс; зменшення ефективності соціально-економічної системи (у різних проявах) та збільшенням неправомірних доходів на місцевих рівнях; намічені цілі розвитку не досягаються через нецільове витрачання бюджетних коштів; ослаблену цілісність та єдність країни за значної активізації протизаконної діяльності місцевих еліт. Окреслено завдання для створення підґрунтя коригування діяльності та розвитку об'єднаних територіальних громад та формування рекомендацій щодо вдосконалення національного плану, задля мінімізації ризику розвитку сільських територій, максимізації автономії кожного села у структурі об'єднаних територіальних громад, та забезпечення соціально-економічних можливостей розвитку громади, всіх територіальних одиниць, що входять до складу об'єднаних територіальних громад. **Мета статті.** Дослідити та конкретизувати наявні ризики, що виникають в об'єднаних територіальних громадах під час децентралізації, розглянути їх на теоретичному та емпіричному рівнях, вказати можливі шляхи усунення ризиків. **Методологія.** Теоретичною базою проведеного дослідження стали праці вчених і фахівців, наукові дослідження та документи щодо децентралізації об'єднаних територіальних громад і ризиків, що виникають унаслідок цього процесу. Використано методи дослідження, серед яких: аналіз, синтез, наукова абстракція, системний аналіз. **Наукова новизна.** За результатами проведеного дослідження на системних засадах визначено зміст дефініції «ризик децентралізації», під яким треба розуміти ситуацію, спричинену реформою децентралізації, яка загрожує соціальному добробуту, виживанню та подальшому розвитку сільських громад та впливає на все суспільство; обґрунтовано сукупність ризиків, що виникають в об'єднаних територіальних громадах у результаті децентралізації. **Висновки.** Соціальні ризики децентралізації об'єднаних територіальних громад можна розділити на такі категорії: ризик уповільнення реформи децентралізації; ризик надмірної концентрації землі у приватній власності урядовців чи торговців землею; ризик посягання на права звичайних фермерів на землю; ризик вступу фермерів, незадоволених профспілками, до спільної громади. Крім того, створення об'єднаних територіальних громад може бути ще одним способом використання коштів сільських громад для потреб обласних центрів. Лідери об'єднаних територіальних громад можуть захопити владу та контролювати кошти громад, а оскільки соціальна інфраструктура малих сіл закрыта, соціальний комфорт мешканців, що не мають центральної влади, також погіршиться.

Ключові слова: сільські території; розвиток сільських територій; децентралізація; адміністративно-територіальна реформа; об'єднана територіальна громада; зайнятість.

RISKS OF DECENTRALIZATION OF UNITED TERRITORIAL COMMUNITIES

Abstract. The article investigates the history and causes of decentralization. The positive and negative aspects of decentralization are considered. The main risks that arise in united territorial communities as a result of decentralization are highlighted, namely: uneven social and economic development of communities; inhibition of implementation and application of macroeconomic policy principles, which may cause macroeconomic imbalance; a decrease in the efficiency of the socio-economic system (in various manifestations) and an increase in illegal income at local levels; the intended development goals are not achieved due to inappropriate spending of budget funds; the weakened integrity and unity of the country due to the significant intensification of the illegal activities of local elites. The task is outlined to create a basis for adjusting the activities and development of united territorial communities and form recommendations for improving the national plan, in order to minimize the risk of development of rural areas, maximize the autonomy of each village in the structure of united territorial communities, and ensure socio-economic opportunities for community development of all territorial units that are part of the united territorial communities. **The purpose of the research.** To investigate and specify the existing risks that arise in amalgamated territorial communities during decentralization, to consider them at the theoretical and empirical levels, and to indicate possible ways to eliminate risks. **Methodology.** The theoretical basis of the study is the work of scientists and specialists, scientific research and documents on the decentralization of united territorial communities and the risks arising from this process. The research methods used include analysis, synthesis, scientific abstraction, and system analysis. **Scientific novelty.** Based on the results of the study, the author systematically defines the content of the definition of «decentralization risk», which should be understood as the situation caused by the decentralization reform which threatens the social welfare, survival and further development of rural communities and affects the whole society; the author substantiates the set of risks arising in the united territorial communities as a result of decentralization. **Conclusions.** The social risks of decentralization of united territorial communities can be divided into the following categories: the risk of slowing down the decentralization reform; the risk of excessive concentration of land in the private ownership of government officials or land traders; the risk of encroaching on the rights of ordinary farmers to land; the risk of farmers dissatisfied with the unions joining the common community. In addition, the creation of united territorial communities can be another way of using the funds of rural communities for the needs of regional centers. Leaders of united territorial communities can seize power and control community funds, and since the social infrastructure of small villages is closed, the social comfort of residents who do not have a central authority will also deteriorate.

Key words: rural areas; development of rural areas; decentralization; administrative-territorial reform; united territorial community; employment.

1. Вступ. Досліджуючи історію децентралізації держав, розуміємо глибину суперечностей, пов'язаних з пошуком кращої форми організації державної влади. Усталений погляд на децентралізацію – це процес формування незалежних підрозділів у межах централізованої держави, які є носіями місцевої автономії органів влади, що вимагає розробки нових методів аналізу їх змісту. Накопичений з тих пір емпіричний матеріал і проведені дослідження дозволяють урядам інших держав оцінити переваги децентралізації та, що ще важливіше, мінімізувати властиві їй ризики.

Питання вивчення ризиків децентралізації займалися науковці економісти, юристи, фахівці з соціальної роботи та соціології. Слід зазначити що питанню вивчення ризиків приділяли увагу такі закордонні соціологи: У. Бек, Е. Гідденс А. Ладнер, Н. Луман, К. Стейверс та ін. Досліджували питання децентралізації в Україні такі про-

відні науковці, як Л. Василенко, О. Васильєва, Ю. Завгородня, А. Лелеченко, Н. Мацедонська, А. Пехник, І. Сторонянська та ін.

Разом з тим, на теперішній час, вивчення питання виникнення ризиків, які виникають у процесі децентралізації об'єднаних територіальних громад в Україні є недостатнім і не повним, що і зумовило вибір теми наукового дослідження.

Мета статті – дослідити та конкретизувати наявні ризики, що виникають в об'єднаних територіальних громадах під час децентралізації, розглянути їх на теоретичному та емпіричному рівнях, вказати можливі шляхи усунення ризиків.

2. Визначення змісту дефініції «ризик децентралізації». Спираючись на світовий досвід констатуємо, що позитивні наслідки від адміністративно-фінансової децентралізації в трактуванні перетворення соціально-економічної системи держави можуть знівелюватися

за допомогою ризиків нерівномірності соціально-економічного розвитку громад; гальмування впровадження та застосування принципів макроекономічної політики, що може викликати макроекономічний дисбаланс; зменшення ефективності соціально-економічної системи (у різних проявах) і збільшенням неправомірних доходів на місцевих рівнях; намічені цілі розвитку не досягаються через нецільове витрачання бюджетних коштів; ослаблені цілісності та єдності країни за значної активізації протизаконної діяльності місцевих еліт; внаслідок змін у структурі державних видатків область депресії розширилася, зросла нерівність доходів; знизилась якість державних послуг у районах, що постраждали від бідності, а вплив на фінансові ресурси та трансфертні платежі був обмежений. Деякі окреслені ризики вже з'явилися в Україні під час першого етапу реформи, і тому їх слід розглянути на наступних етапах (Гавриленко, 2019; Зеленкевич, 2019; Могилова, 2019).

Майже у всіх сферах людського життя ризики проявляються в різних формах, функціонуванні та розвитку суспільства та взаємодії між ними. Викриття ризиків у різних сферах людської діяльності призведе до різних тлумачень та концепцій. Значна частина визначень поняття «ризик» пов'язана з двома твердженнями: ризик обумовлений випадковими подіями або процесами; наслідки цих подій або процесів є небажаними. Однак для повного розуміння слід враховувати, що прояви ризику можуть мати й позитивні наслідки. Це дає можливість зрозуміти – чому люди, групи, суспільства чи країни приймають на себе ризик (Пехник, Кройтор, Завгородня, 2019).

У теорії дефініції ризику існує багато визначень та класифікацій різних точок зору, які ілюструють цю складну концепцію. Якщо намагатися узагальнити ці визначення, їх можливо об'єднати їх у наступні два. Відповідно до одного з тлумачень ризик може визначатися в якості передбачуваної події, яка може нанести шкоду або збиток, тобто призвести до негативних наслідків. При цьому автори звертають увагу, що ризик являє собою певну категорію, яка характеризує відхилення фактичного результату від очікуваного, тобто можуть бути як негативні так і позитивні наслідки від події чи процесу. Рівень ризику пропорційний очікуваним витратам, що викликані ризиковою подією та імовірністю її настання» (Владимиров, Малинецький, Махутов та ін., 2000). До загальних властивостей щодо розуміння та прояву ризику слід віднести наступне: ризик є багатовимірною характе-

ристикою майбутніх станів світу; ризик пов'язаний з випадковими явищами та процесами; прояв ризику – умовна подія (Пехник, Кройтор, Завгородня, 2019).

Термін «децентралізація» – (від лат. de... – префікс, що означає заперечення, і centralis – серединний) – управлінська політична система, покликана здійснювати владно значущі практичні рішення, що географічно чи організаційно перебувають поза межами безпосереднього впливу центральної влади; політичний процес, що передбачає делегування центральним урядом певних повноважень на місцевий рівень з метою оптимізації практичного вирішення питань загальнонаціонального значення, а також утілення в життя специфічних регіонально-локальних програм (Децентралізація. Короткий словник політологічних термінів, 2021).

3. Децентралізація в Україні. Процес децентралізації в Україні розпочався у 2014 році з прийняттям «Концепції реформи місцевого самоврядування та територіальної організації влади в Україні» (01.04.2014), Законів України «Про співробітництво територіальних громад» (17.06.2014) (Про співробітництво територіальних громад, 2014), «Про добровільне об'єднання територіальних громад» (05.02.2015) (Про добровільне об'єднання територіальних громад, 2015), та змін до Бюджетного і Податкового кодексів – щодо фінансової децентралізації. Відповідно до положень Європейської хартії місцевого самоврядування (European Charter of Local Self-Government, 2021), цей процес може створити важливий, ефективний та дієздатний орган місцевого самоврядування – Об'єднану територіальну громаду (ОТГ) на базовому рівні. За 6 років реформи утворено 1070 ОТГ, у які добровільно об'єдналися 4882 громад. З них у 936 ОТГ відбулись перші місцеві вибори. Урядом затверджено перспективні плани формування територій громад 24 областей, які 100% охоплюють територію областей (рис.). Площа утворених ОТГ становить майже 47% від загальної площі України. В ОТГ та містах обласного значення проживає понад 70% населення України (Сторонянська, 2020; Реформа децентралізації, 2021).

Поширені моделі місцевої автономії в Європі (Ladner, Keuffer, Baldersheim and others, 2019; Територіальні громади в умовах децентралізації: ризики та механізми розвитку, 2020) включають англосаксонську модель, континентальну модель і гібридну модель. Принципами європейської децентралізації є відкритість, участь, підзвітність, ефективність і послідовність.

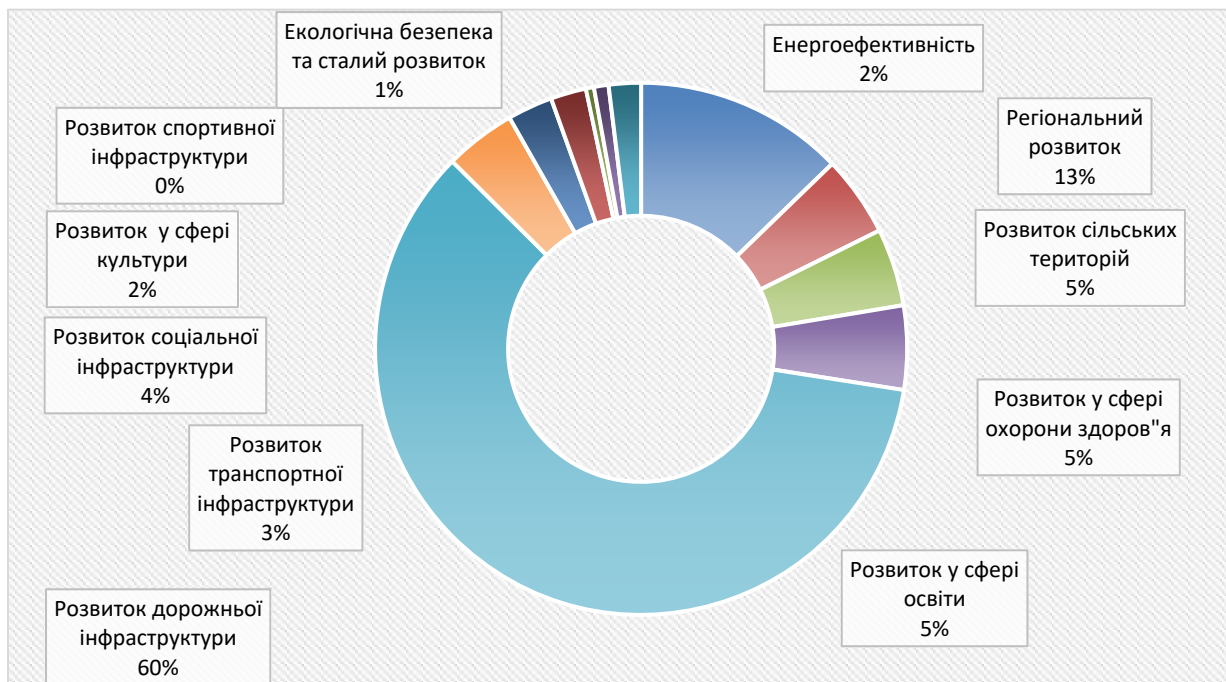

Рис. 1. Державна підтримка економічного і соціального розвитку територій у 2020 р. (Реформа децентралізації, 2021)

Практика європейських країн у процесі організації діяльності місцевого самоврядування показує, що влада поділяється на три рівні: перший рівень, основним органом місцевого самоврядування є територіальна громада (колектив); другий рівень – місцеве самоврядування (колективний). Другий рівень виділяється інституційною системою (рада, мер, виконавча установа); на третьому рівні управління здійснюється міжміською асоціацією. Автономні системи європейських країн засновані на доброму управлінні та використовуються на різних рівнях у всьому світі, країнах, установах та громадах. Новоутворена ОТГ несе повну відповідальність за життя всіх громад на своїй території. Ефективність завдань, визначених раніше ОТГ, є головним показником успіху громад та всієї реформи. Питання ризиковості фінансової децентралізації пов'язане із збільшенням кількості ОТГ, особливо впродовж 2016-2018 років (Об'єднані територіальні громади, 2021) (табл. 1).

Це не завжди супроводжується збільшенням субвенцій від держави на розвиток інфраструктури та суттєво зменшує мотивацію громад до об'єднання, особливо тих, які є «багатшими» від громад, що до них приєднуються.

У наукових дослідженнях Т. Заяць зазначено, що реалізація завдань із підвищення спроможності сільських громад в Україні на основі їх об'єднання створює такі основні ризики та загрози: недотримання принципу добровільності викликає незадоволення і зрозумілий спротив

з боку сільських мешканців; залишається значна кількість сільських територіальних громад, які необхідно дотувати через низьку податкоспроможність; часто об'єднуються економічно слабкі чи малолюдні територіальні громади з недостатнім потенціалом розвитку; інше (Заяць, 2017). Відповідно до результатів проведених наукових досліджень, завдяки сучасним тенденціям та характеру інтеграції громад можна забезпечити, щоб усі сільські поселення, що входять до складу ОТГ, збалансували ризики розвитку без винятку.

Імплементация завдань щодо збільшення потенціалу сільських громад в Україні на основі їх об'єднання як одного з напрямків змін децентралізації (Лелеченко, Васильєва, Куйбіда, Ткачук, 2017) приносить не тільки нові імпульси та можливості для розвитку поселення, а й є чинником переліку ризиків і загроз:

1. Принцип добровільності не завжди дотриманий у процесі об'єднання сільських територіальних громад, оскільки його ініціатором та безпосереднім виконавцем часто є обласні державні адміністрації – з боку сільських мешканців така практика викликає зрозумілий спротив і незадоволення та є чинником конфліктних ситуацій в громаді.

2. Про відсутність намірів об'єднання заявили деякі сільські громади (зокрема, у Київській області), бо ж мають достатню кількість власних матеріальних і фінансових ресурсів для соціально-економічного розвитку, хоча досвіду самоорганізації та самозабезпечення не набули.

**Інформація щодо кількості об'єднаних територіальних громад станом на 18.02.2020
(Об'єднані територіальні громади, 2021)**

№ з/п	Назва області	Разом (гр.5+ гр.6+ гр.7+гр.11)	Спроможні усього (гр.5+гр.6+ гр.7-гр.10)	Утворені у 2015–2018 рр.		Утворені у 2019 р.				Утво- рені у 2020 р.	Очікують призначення виборів
				вибори, проведені у 2015–2018 роках	шляхом приєднання до міст обласного значення	Усього	у тому числі:		з них не набули повно- важень	шляхом приєднання до міст обласного зна- чення	
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12
1	Вінницька	46	42	35	2	9	8	1	4		3
2	Волинська	54	51	50		4	3	1	3		
3	Дніпропетровська	71	62	60	2	9	8	1	9		3
4	Донецька	13	12	10		3	1	2	1		6
5	Житомирська	56	53	51	2	3	3		3		3
6	Закарпатська	17	7	6		10	9	1	9	1	3
7	Запорізька	56	48	43	1	12	12		8		5
8	Івано-Франківська	39	33	29	1	9	7	2	6		1
9	Київська	24	18	13	3	8	7	1	6		9
10	Кіровоградська	27	21	20		7	7		6		
11	Луганська	18	17	9		9	9		1		6
12	Львівська	41	40	40		1	1		1		3
13	Миколаївська	42	41	28	1	13	13		1		1
14	Одеська	37	31	28		9	9		6		1
15	Полтавська	53	47	44	1	8	7	1	6		4
16	Рівненська	45	35	31	1	13	12	1	10		2
17	Сумська	38	37	29	1	8	5	3	1		
18	Тернопільська	54	49	47	2	5	4	1	5		1
19	Харківська	23	18	16		7	5	2	5		1
20	Херсонська	33	31	27	1	5	4	1	2		4
21	Хмельницька	51	47	44	1	6	5	1	4		2
22	Черкаська	57	55	53	1	3	3		2		3
23	Чернівецька	37	33	32	1	4	4		4		2
24	Чернігівська	50	44	37	2	11	11		6		
Усього		982	872	782	23	176	157	19	109	1	63

3. Неузгодженість у поглядах і намірах щодо визначення нового адміністративного центру іноді призводить до величезних конфліктів між місцевою владою та членами сільських громад.

4. Незважаючи на впровадження фіскальної децентралізації, все ще існує значна кількість сільських громад, які потребують субсидій через

низьку податкову спроможність, і уряд витратив на це багато грошей.

5. Регіональні національні адміністративні органи та органи місцевого самоврядування здійснюють суперечливі дії щодо визначення організаційної форми, процедур та термінів діяльності сільських громадських об'єднань,

тим самим перешкоджаючи та знижуючи ефективність цих процесів.

6. Економічно слабкі або малонаселені території з неадекватним потенціалом розвитку, як правило, об'єднуються разом, і в результаті якість об'єднання стає мінімальним або нульовим, що призводить до того, що децентралізація управління загалом втрачає свою доцільність та робить її непотрібною для розвитку населених пунктів

7. Деякі сільські громади не мають стратегічного бачення для створення таких об'єднань, ґрунтованих на отриманні нових можливостей для економічного та соціального розвитку. В умовах слабкої інституційної взаємодії між державою, органами місцевого самоврядування, місцевими підприємствами та членами місцевих громад, домінують бажання отримання неправомірної вигоди.

8. Об'єднання, у багатьох випадках, набуває формального характеру але здійснюється без необхідних реформ на районному рівні. Унаслідок цього виникають своєрідні «інституційні пастки» як стійкі самовідтворювані неефективні норми спричинені конфліктом інтересів різних гілок влади, громад та бізнесу, що викликає ефект блокування, коли практично неможливо скасувати раніше прийняті управлінські рішення, а їх реалізація ускладнена через економічні негаразди або не дає очікуваних результатів (Іваненко, Шубіна, 2021).

Відповідно до проведеного аналізу, сучасним науковим завданням є створення основи для коригування діяльності та розвитку ОТГ, для формування рекомендацій щодо вдосконалення національного плану, задля мінімізації ризику розвитку сільських територій, максимізації автономії кожного села у структурі ОТГ та забезпечення соціально-економічних можливостей розвитку громади, всіх територіальних одиниць, що входять до складу ОТГ. Ці рекомендації повинні базуватися на наукових та обґрунтованих стандартах, входження в ОТГ максимально доцільної кількості поселень.

4. Висновки. Під ризиком децентралізації пропонується розуміти ситуацію, спричинену реформою децентралізації, яка загрожує соціальному добробуту, виживанню та подальшому розвитку сільських громад та впливає на все суспільство. Соціальні ризики децентралізації можна розділити на такі категорії: ризик уповільнення реформи децентралізації; ризик надмірної концентрації землі у приватній власності урядовців чи торговців землею; ризик

вступу фермерів, незадоволених профспілками, до спільної громади. Крім того, створення ОТГ може бути ще одним способом використання коштів сільських громад для потреб обласних центрів. Лідери ОТГ можуть захопити владу та контролювати кошти громад, а оскільки соціальна інфраструктура малих сіл закрита, соціальний комфорт мешканців, що не мають центральної влади, також погіршиться.

Водночас багато прикладів позитивних змін у соціальних умовах мешканців громади пов'язане з децентралізацією. Цей процес неминучий, і завданням влади є своєчасне вжиття заходів для запобігання негативним наслідкам реформ у сільській місцевості. Ця стаття розглядає ризики як можливу небезпеку в процесі децентралізації. Майбутнє покаже раціональність цього ризику. Щоб це з'ясувати, нам потрібно регулярно контролювати процес та результати децентралізації, діяльність нових економічних та адміністративних структур.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ: —

1. Гавриленко А. С. Очікувані ризики у процесі децентралізації влади в Україні. *Економічний простір*. 2019. №141. С. 137-146.
2. Децентралізація. *Короткий словник політологічних термінів*. URL: <http://politics.ellib.org.ua/encyclopedia-term-311.html> (дата звернення 17.04.2021).
3. Закон України «Про добровільне об'єднання територіальних громад»: прийнятий 5 лютого 2015 року № 157-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/157-19#Text> (дата звернення 17.04.2021).
4. Закон України «Про співробітництво територіальних громад»: прийнятий 17 червня 2014 року № 1508-VII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1508-18#Text> (дата звернення 17.04.2021).
5. Заяць Т. А. Розвиток сільських поселень в Україні в умовах децентралізації: можливості та ризики. *Демографія та соціальна економіка*. 2017. № 3 (31). С. 48–60.
6. Зеленкевич Л. Соціальні ризики реформи децентралізації. *Соціологічні студії*. 2019. Вип. 1(14), С. 19–25.
7. Іваненко І. А., Шубіна О. О. Інституційні пастки в країнах з перехідною економікою. URL: www.stationline.org.ua/econom/60/8071 (дата звернення 17.04.2021).
8. Місцеве самоврядування в умовах децентралізації повноважень: навч. посіб. / А. П. Лелеченко, О. І. Васильєва, В. С. Куйбіда, А. Ф. Ткачук. Київ. 2017. 110 с.
9. Могилова М. М. Об'єднання територіальних громад в Україні: перспективи і ризики для розвитку сільських територій. *Економіка АПК*. 2019. № 5. С. 68-76.

10. Об'єднані територіальні громади. URL: <https://www.treasury.gov.ua/ua/kaznachejstvo-informuye/obyednani-teritorialni-gromadi> (дата звернення 17.04.2021).
11. Пехник А. В., Кройтор А. В., Завгородня Ю. В. Теорія ризику: історія та сучасні підходи. *Актуальні проблеми політики*. 2019. Вип. 63. С. 33–47.
12. Реформа децентралізації. URL: <https://www.kmu.gov.ua/diyalnist/reformi/efektivne-vryaduvannya/reforma-decentralizatsiyi> (дата звернення 17.04.2021).
13. Сторонянська І. З. Ризики формування та функціонування об'єднаних територіальних громад Карпатського регіону : науково-аналітична доповідь. Серія «Проблеми регіонального розвитку». Львів : ІРД НАНУ, 2020. 63 с.
14. Територіальні громади в умовах децентралізації: ризики та механізми розвитку: монографія / за ред. Кравціва В. С., Сторонянської І. З. Львів : ДУ «Інститут регіональних досліджень імені М. І. Долішнього НАН України. Серія «Проблеми регіонального розвитку». 2020. 531 с.
15. Управление риском. Риск, устойчивое развитие, синергетика / В. А. Владимиров, Г. Г. Малинецкий, Н. А. Махутов и др. Москва : Наука, 2000. 432 с.
16. European Charter of Local Self-Government. URL: <https://rm.coe.int/168007a088> (дата звернення 17.04.2021).
17. Patterns of Local Autonomy in Europe / A. Ladner, N. Keuffer, N. Baldersheim, N. Hlepas, P. Swianiewicz, K. Steyvers, C. Navarro. Palgrave Macmillan, Cham, 2019. 360 p.
6. Zelenkevych, L. (2019). Sotsial'ni ryzyky reformy detsentralizatsiyi [Social risks of decentralization reform. Sociological studies]. *Sotsiologichni studiyi*, 1(14), 19–25 [in Ukrainian].
7. Ivanenko, I. A., & Shubina, O. O. (2021, April 17). Instytutsiyni pastky v krayinakh z perekhidnoyu ekonomikoyu [Institutional traps in transition economies]. Retrieved from: www.stattionline.org.ua/econom/60/8071 [in Ukrainian].
8. Lelechenkom, A. P., Vasylyeva, O. I., Kuybida, V. S., & Tkachuk A. F. (2017). *Mistseve samovryaduvannya v umovakh detsentralizatsiyi poznovazhen': navch. posib.* [Local self-government in the conditions of decentralization of powers: Educ. a manual]. Kyiv [in Ukrainian].
9. Mohylova M. M. (2019). Ob'yednannya terytorial'nykh hromad v Ukraini: perspektyvy i ryzyky dlya rozvytku sil'skykh terytoriy [Unification of territorial communities in Ukraine: prospects and risks for rural development]. *Ekonomika APK*, 5. 68–76 [in Ukrainian].
10. Ob'yednani terytorial'ni hromady [United Territorial Communities] (2021, April 17). Retrieved from: <https://www.treasury.gov.ua/ua/kaznachejstvo-informuye/obyednani-teritorialni-gromadi> [in Ukrainian].
11. Pekhnyk A. V., Kroytor A. V., & Zavhorodnya, YU. V. (2019). Teoriya ryzyku: istoriya ta suchasni pidkhody [Risk Theory: History and Modern Approaches]. *Aktual'ni problemy polityky*, 63, 33–47 [in Ukrainian].
12. Reforma detsentralizatsiyi [Decentralization reform] (2021, April 17). Retrieved from: <https://www.kmu.gov.ua/diyalnist/reformi/efektivne-vryaduvannya/reforma-decentralizatsiyi> [in Ukrainian].
13. Storonians'ka, I. Z. (2020). Ryzyky formuvannya ta funktsionuvannya ob'yednanykh terytorial'nykh hromad Karpat-s'koho rehionu: nauково-analitychna dopovid' [Risks of formation and functioning of the united territorial communities of the Carpathian region: Scientific and analytical report]. Seriya «Problemy rehional'noho rozvytku». L'viv : IRD NANU, 2020 [in Ukrainian].
14. Kravtsiva V. S., & Storonians'koyi I. Z. (Ed.) (2020). Terytorial'ni hromady v umovakh detsentralizatsiyi: ryzyky ta mekhanizmy rozvytku: monohrafiya [Territorial communities in conditions of decentralization: risks and mechanisms of development: monograph]. L'viv: DU «Instytut rehional'nykh doslidzhen' imeni M. I. Dolishn'oho NAN Ukrainy [in Ukrainian].
15. Vladimirov, V. A., Malinets'kiy G. G., & Makhutov, N. A. Upravleniye riskom. Risk, ustoychivoye razvitiye, sinergetika [Risk management. Risk, sustainable development, synergetics]. Moskva: Nauka, 2000 [in Russian].
16. Ladner A., Keuffer N., Baldersheim H., Hlepas N., Swianiewicz P., Steyvers K., Navarro C. Patterns of Local Autonomy in Europe. Palgrave Macmillan, Cham, 2019 [in English].
17. European Charter of Local Self-Government (2021, April 17). Retrieved from: <https://rm.coe.int/168007a088> [in English].

REFERENCES:

1. Havrylenko, A. S. (2019). Ochikuvani ryzyky u protsesi detsentralizatsiyi vlady v Ukraini [Expected risks in the process of decentralization of power in Ukraine]. *Ekonomichnyy prostir*, 141, 137–146 [in Ukrainian].
2. Detsentralizatsiya [Decentralization] (2021, April 17). In *Korotkyy slovnyk politolohichnykh terminiv*. Retrieved from: <http://politics.ellib.org.ua/encyclopedia-term-311.html> [in Ukrainian].
3. Law of Ukraine On Voluntary Association of Territorial Communities from February 5 2015, №. 157-VIII. Retrieved from: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/157-19#text> [in Ukrainian].
4. Law of Ukraine On Cooperation of Territorial Communities from June 17 2014, № 1508-VII. Retrieved from: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1508-18-18#text> [in Ukrainian].
5. Zayats', T. A. (2017). Rozvytok sil's'kykh poselen' v Ukraini v umovakh detsentralizatsiyi: mozhlyvosti ta ryzyky [Development of rural settlements in Ukraine in conditions of decentralization: opportunities and risks]. *Demohrafiya ta sotsial'na ekonomika*, 3 (31), 48–60 [in Ukrainian].